

NY

K3

03-03 035

SÆRTRYKK
AV
KIRKE OG KULTUR

Höst : Arbeidsleir i ~~Gausdal~~
Ø. Gausdal
Juni 1940

Fanny
med hjertelig hilsen
Ka
Gunnar Høst
26/12-40

FRA EN ARBEIDSLEIR

Gruppebevegelsens samling i Østre Gausdal som sosialt eksperiment.

Av universitetslektor *Gunnar Høst*.

Den 20. juni i år startet en lastebil med feltsenger, ulltepper og kjøkkentøi plus to passasjerer fra Oslo med kurs for Myrvang ungdomshus i Gausdal hvor Oxford-gruppens arbeidsleir skulde holde til. Passasjerene var leirens leder, kjøkken-skolelærerinne Fanny Holmboe, og en menig deltager, jeg selv, overfor gruppebevegelsen nærmest en sympatiserende, nesten en utenforstående.

Hvorfor var jeg så med? Tre omstendigheter gjorde det så vanskelig å la være at jeg egentlig ikke hadde noe valg: *sommerferien 1940* måtte brukes til noe som eide sterkere realitet og videre perspektiv enn vanlig ferieliv; *Gausdal* var den dal i Norge hvor jeg følte mig mest hjemme, «min» dal; endelig var min dragning mot *gruppebevegelsen*, tross tusen anstøtsstener, sterk nok til at jeg gjerne vilde leve med i et eksperiment som dette, mens jeg aldri hadde våget å reise til en almindelig arbeidsleir; jeg er ikke god nok arbeidskar til å arbeide bare med kroppen. Men skulde jeg først være med, vilde jeg være tilstede fra første stund, fra den første seng blev plasert, den første spiker slått i veggen og den første regel for leirens liv knesatt, så jeg senere, når alt hadde funnet sin form, kunde vite hvorfor den blev slik, og ikke distraheres av spørsmål om hvorfor i all verden «de» hadde gjort det på den måten, om ikke dette og hint og tusen ting kunde og burde vært innrettet anderledes fra begynnelsen.

Det var min første tur utenfor Oslo og nærmeste omegn etter 9. april. Jeg hadde til da oplevet krigen i dens mest abstrakte og mest avdempede form: meldinger i avis og radio, fly og soldater som ikke skjøt på mig. Jeg hadde ikke sett et ødelagt hus. Nu satt jeg med engstelig speidende blikk og hilste hver gård som var hel, hver grend som var spart.

Det blev flere og flere av dem. Vi kjørte én time, vi kjørte halvannen før vi møtte synlige spor av krig. Ved Minnesund og Stange begynte det. Ved Moelv og Ring var det slem. Mellom Lillehammer og Fåberg var Storhove landbruksskole brent — låvebroen med sitt dristige sprang kjørte rett ut i det tomme rum. Langs øvreveien i Follebu, ved Segalstadbroen var der ruiner. Da bilen endelig stanset utenfor ungdomshuset vårt, så vi skorstenspipene på storgården Frøyse reise sig mot himmelen, og dermed den første silhuett av vårt eget arbeidsfelt. Vår leir hadde ikke, som de fleste av Administrasjonsrådets arbeidsleirer, en fast avgrenset, enhetlig oppgave, men skulde hjelpe til med rydding og forefallende gårdsarbeid på de par og tyve krigsherjede brukene i Østre Gausdal.

Det var en temmelig flytende oppgave. Lite visste vi hvad våre deltagere dudde til av kroppsarbeide, eller hvorledes det vilde bli å gå inn i et så fast sluttet miljø som en vanlig gudbrandsdalsgård er; lite visste vi hvor ivrige folk i dalen egentlig var etter vår hjelp. Det er ingen sak å anstille sig storartet og si at her kommer vi og skal hjelpe dere; det er betydelig verre for den som har ansvar for mennesker og redskap å ta imot fremmed, ukyndig hjelp, hvor velment den enn kan være. Vår trøst var at vi ikke i noe tilfelle trengte å falle andre til byrde. Bortsett fra dugurden som vi skulde få på gårdene der det passet, skulde vi bo og stelle for oss selv. Vi betalte våre utgifter ved egen og venners hjelp; viste vi oss uduelige, stod vi ikke til ansvar for andre institusjoner enn oss selv. Vi skulde arbeide de to første øktene på dagen, komme hjem til middag og ha eftermiddagen fri.

Straks innredningen av ungdomshuset til arbeidsbrakke var ferdig, måtte vi søke kontakt med bygden, med arbeidet og arbeidsgiverne. Noen gruppefolk var kjent i Gausdal fra før, én hadde vært der under fiendtlighetene, et par var reist opover like etter. Like fullt behøvde vi ordentlige kjentfolk som mellemenn, til å sørge for at vi kom dit vi skulde og hjelpen blev rimelig fordelt. Læreren hadde påtatt sig den oppgaven.

Første-lørdagskveld kom han vandrende — akkurat den vi trengte: en mann som i ansvarsfull gjerning i et lite samfund hadde lært å veie sine ord, å bedømme folk og situasjoner, og

å praktisere rettferd og kjærlighet til mennesker. Han hadde selv mistet hus og skole, og hadde utover våren stelt med forskjellig optellings- og registreringsarbeide. Leiren var ikke hans eneste oppgave; nettop derved kunde han så godt hjelpe den til å finne sin naturlige, begrensede plass i bygdens liv.

Han gav oss navnene på de gårdene vi først skulde vende oss til, navn som for oss efterhvert kom til å fylles med sterkere innhold enn noe historisk minnesmerke: Austlid, Frøyse, Pigghaug, Holte, Klimpen, Sagheim, Brustuen, Klopplhus, Skogen, Engjom, Aamot, Blihovde, Furumoen o. a. Søndag formiddag var han med oss rundt og sluttet de første arbeidsavtalene, om eftermiddagen kom de første frivillige, mandag morgen 24. juni begynte virksomheten og fortsatte til 7. august, med en stadig skiftende arbeidsstokk av gutter og jenter, av 16-åringer og opover til 50-åringer, av kyndige som kunde bruke ljà, kjøre hest og melke, til debutanter som knapt hadde lukt et ugress i sitt liv.

Vi hadde regnet med et belegg på 30. Den første og siste uken nådde vi ikke det tallet, da leiren var på sitt høieste rummet den 54 personer, så vi i all hast måtte improvisere et anneks i nærheten. Opholdet for de enkelte deltagere varte fra 14 dager til 6 uker. Tilsammen deltok 100 personer i leiren.

Hvad bestilte så alle disse menneskene i all denne tiden? Hvad blev vi satt til?

Alt mulig — vi prøvde tilsammen å være en slik altnuligmann som hver enkelt norsk bonde er nødt til å være.

Vi ryddet i branntomter, sanket jern og samlet murstein. Vi tok ned skorstenspiper, plukket dem forsiktig ned stein for stein eller slo taug om og dro dem overende — det var et stort øieblikk, for når pipen falt, var det tegnet på at ryddingsarbeidet var begynt for alvor.

Vi langet stein til nye grunnmurer, støpte og snekret. Vi grov lass med mose og stappet torvstrø i hundrevis av cementsekker til isolasjon i nybyggene. Vi pusset og kittet og malte i leiligheter hvor brannlidte skulde flytte inn for vinteren. En dag kom det plutselig bud om at det var blitt så uryddig i sandtaket på Åmot hvor lastebilene hentet sand til all bygge-

virksomheten i dalen — værsgod 5 mann imorgen til å rydde op i Åmot-gruva!

Vi luket — med hånd og hakke, i endeløse turnipsåkre, på små potetlapper, på jorder og i kjøkkenhaver.

Vi hogg ved — tømmer og topp, gran og løvtrær i reis innover skogteigene, bjerk til fjells, småved i vedskjulene. Vi kvistet og saget og barket — tørre gamle stokker som nødig slapp barken under øksen, og fint nyfelt tømmer hvor barken gled villig unda for trespaken, mens sevjen suklet i sprekken, barken anget frisk og sterk og de avkledde stokkene skinnnet smørgule i solsteken. — Liker De å høre lyden av øksehugg i skogen? I tre dager stod jeg alene i myr og på stekende solrabber og hogg vinterved for en mann som hadde mistet alle hus og hele budskapen, og nu satt igjen med kone og ni barn. Jeg skulde gjerne stått der hele sommeren. Nu var det for én gangs skyld min øks som klang utover åsene.

Vi onnet — slo med ljå til silo og låve, raket i haug, hengte på hesje og bar inn.

Vi sydde — lappet og stoppet og sydde nytt, mannsskjorter og barneskjorter og dukketøi.

Vi vasket op — små beskjedne enkeltmannsopvasker og store endeløse efter tyve mann i kosten hver dag plus lørdagsrengjøring.

Vi passet 30 griser og tok imot 10 levende grisunger.

Snart var én mann alene på en gård, snart var 4—5 i følge. Ofte skiftet vi arbeide og arbeidsplass fra dag til dag, ofte blev gutt eller jente fjorten dager på samme sted så de blev innforlivet i stell og tone nettop på den gården, lekte med ungene og spilte piano med den eldste. Da slumpet det til at vi kom akkurat til den plassen vi hadde ønsket oss, og at gårdbrukeren fikk den hjelpen som var mere for ham enn to villige never og en bøid rygg.

Vi hadde i førstningen vært redde for å kalle oss arbeidsleir — vi syntes det klang for kjekt, som et løfte vi ikke var sikre på å kunne innfri. Vi *blev* en arbeidsleir. Blev vi også noe mere — for deltagerne og for de folkene vi kom i berøring med?

Bevares, vi hadde vårt kulturliv. Vi holdt foredrag og fester for bygdefolket. Vi hørte foredrag i prestegården og

hos Inge Krokann. Vi var med i stevne til fjells, viste film og hadde leik for 100 begeistrede gausdalsunger. Men vi arrangerte en gudstjeneste som visstnok blev gutert av mange, men som i hvert fall på enkelte mennesker med rik åndelig erfaring virket slik at de sa «en tilgav sånt» i betraktning av alt det andre vi gjorde for bygden.

Vi gjorde nyttig materielt arbeide. Vi traff mennesker det var meget å lære av. Da jeg en dag fikk besøk av en kritisk bekjent fra Oslo, tok jeg henne først med bort på en av branntomtene hvor jeg nettop hadde tatt ned to piper — og hvor glad var jeg ikke da over at for mig var disse ruinene ingen severdighet, ingen gruppevekkende turistattraksjon med tilhørende grøss av tilfredsstillelse over å ha sett «noe av det verste», men en arbeidsplass hvor det var bruk for mig, min egen selvfølgelige plass hvor jeg følte mig hjemme og kunde gå naturlig omkring.

Efterpå tok jeg henne med til en familie jeg hadde arbeidet for — en av de mest harmoniske familiene jeg har truffet, med fin og fast skikk midt oppe i det fremmede huset de hadde måttet flytte inn i.

Til slutt tok jeg henne med til ungdomshuset på Myrvang.

Hun syntes det var et godt arbeide vi drev med. Hun blev fylt av respekt og varme for de bygdefolkene jeg hadde truffet gjennom dette arbeidet, men syntes selve leiren var et rot, et kaos av mennesker og gjøremål uten harmoni og form.

Vi var en broget og uferdig masse mennesker. Vår virksomhet grep inn i en rekke private, økonomiske og sosiale livsområder vi ingen oversikt hadde over og umulig kunde ta klar stilling til — uten å ville det begikk vi utvilsomt en rekke lettsindigheter. Jeg spør igjen: var vi noe mere enn en brukbar arbeidsleir?

*
Enhver gruppe mennesker — varig eller tidsbestemt — utgjør et samfund i smått og forteller noe om samfundsdannelsen. Jo større del av vår tid, vår aktivitet og vår personlighet et slikt lite samfund legger beslag på, jo videre går samfundsdannelsen, jo rikere blir mulighetene, men jo flere blir også friksjonspunktene.

Dette betyr at så lenge en holder sig til en klar felles aktivitet som den en arbeidsleir byr, og for øvrig overlater individet til sig selv og et par billige fornøielser, så lenge er foretagendet tilsynelatende enkelt: et minimum av organisasjonstalent, en noenlunde effektiv ledelse pluss almindelig godvilje er nok i første omgang.

Til gjengjeld føles en slik samfundsdannelse etter en stunds forløp trykkende begrenset for den som skal tilbringe dag og natt innenfor dens ramme. Den stiller ingen krav og gir ingen næring til ens dypere personlighet. En merker det på samtalene: straks de våger sig utenom den foreliggende oppgave og de banaleste almensatser, er det slutt på fellesfølelsen.

Og ikke bare det: hvis maskineriet en dag ikke lenger går som smurt og der oppstår uforutsette komplikasjoner — dårlig matforsyning, moralske konflikter deltagerne imellem eller overfor omverdenen — antar de straks urimelige dimensjoner, misnøien og mistenksomheten brer sig, skumleriene og intrigene florerer («er det slik det var ment?», «er det slikt de vil by oss?») fordi de enkelte deltagere under den felles etikette huser vidt forskjellige idealer, lyster og ambisjoner. Fordi de bare har lånt gruppen en del av sin person og derfor ikke eier viljen til å løse alle samlivets vanskeligheter på beste måte, i nødsfall gjennom personlige ofre.

Med andre ord: selve den ting å få mennesker til å samvirke risikerer når som helst å stille ganske anderledes vanskelige problemer enn den ytre aktivitet. Har en ikke midler til å løse disse sociale vanskene, lever en i evig risiko for kriser og stagnasjon også i den ytre virksomhet — hvis da ikke ledelsen i den sociale effektivitets navn griper til midler som tvinger de gjenstridige til underkastelse. På den arbeidsødende indre splidaktighet følger den autoritære ensretting.

Men der finnes også en annen mulighet. Dersom en kan operere med en grunnleggende fellesfølelse, en felles plattform av åndelig art vid nok til å omfatte hele menneskelivet, da er forutsetningen tilstede for å løse opdukkende vanskeligheter i en felles ånd, for stadig å tilpasse sig til nye omstendigheter — for teknisk og organisasjonsmessig fornyelse.

Arbeidsleiren i Østre Gausdal var organisert av Oxfordgruppen, og storparten av deltagerne var gruppefolk. Så for-

skjellige vi var av alder, temperament og forutsetninger, hadde vi en felles tro, i hvert fall en felles higen, et felles forbillede og en felles bok som rettesnor for vår handling. Vi hadde et ubegrenset og evig mål: Guds rike, og vi hadde en felles konkret oppgave: hjelp til krigsherjede landsmenn i Østre Gausdal. Om vår evne kunde være aldri så mangelfull, gav dette allikevel vårt samvær en grunnleggende solidaritet og et veldig perspektiv.

Klarest kom dette frem under andakten og den stille stund om morgenen. Den var det aldri tale om å forsømme — vi stod op kl. 5¼, 20 minutter før tiden, for å klare det. Etter tur leste hver av oss et stykke av bibelen han selv hadde valgt, og knyttet til det de utlegninger som passet for ham, situasjonen og tilhørerne. Så fulgte en stille stund.

Det var iblandt underlig å høre de forskjelliges utlegning — de samme ord betyr nu engang forskjellige ting for de forskjellige mennesker. Det var alltid alvorlig, ofte gripende. Skal jeg prøve å si hvad disse andaktene betydde for vårt samvær, måtte det være dette: Her sitter vi, midt i all vår forskjellighet, og vedstår oss overfor hverandre *hvorfor* vi egentlig er her, hvad vi mener om liv og død og menneskets ferd på jorden, hvilken målestokk vi vil der skal legges på vår handling og hvilket samfund vi higer etter. «Vi er kommet hit for å gjøre det gode. Gi du oss våkne øiner og åpne ører, så vi kan høre og se det du vil lære oss.»

Det var en bekjennelse av at det jeg ikke prøver å være her og nu, det er jeg overhodet ikke.

En skal ha opplevet det for å forstå hvilket mektig innslag Skriften blir midt oppe i en broget forsamling i travl ytre virksomhet, og hvorledes den felles stille stund som følger er det naturlige, institusjonsmessige uttrykk for den bunn av stillhet, det tålmod og den betingelsesløse underkastelse ethvert menneskeliv må rumme for å bli menneskeverdig. Jeg har ennå i ørene fuglekvisset som nesten alltid nådde inn til oss når den brogede og bråkende forsamling for en stund falt helt til ro.

På en slik bakgrunn falt vår lille samfundsdannelse lett. For det bør enhver være klar over at selv den mest overfladiske omvendelse som kommer sørgelig til kort i den di-

rekte forkynnelse, fordi den ennå mangler åndelig erfaring og skjønnsomhet, kan få betydelige følger for samspillet mellom mennesker.

Den gode vilje kunde ikke i første omgang skape ny kompetanse hos oss, og visselig har det rundt i landet vært arbeidsleirer som var rikere på slikt enn vår. Men den gjorde i hvert fall at det vi rådde over av evner og krefter kunde utnyttes på beste måte. Kontoen «Uforutsette vanskeligheter» blev en føielig og omgjengelig herre, fordi enhver visste at det aldri var meningen å legge andre bånd på deltagerne enn de som tjente det felles beste. Ingen behøvde være redd for å innrømme en feil eller ta imot kritikk, fordi hver enkelt kunde være trygg på å bli godtatt, respektert og brukt slik han var.

En tilfeldig gjest kunde ikke se alt dette slik — han måtte, hvis han ikke lot sig dupere av rene overflatefenomener, mest se skorten og vanskelighetene.

Men han måtte kunnet se mere. Han måtte kunnet se at folk var snilde mot hverandre, og ikke bare joviale. Han måtte kunnet se at vanskeligheter som andre steder vilde tårnet sig op til uoverstigelige murer, blev minimale hos oss. Han kunde sett at vi var gutter og jenter sammen, og at der allikevel ikke var noe av den lummerhet eller frekt erotiske atmosfære som har vært kjennetegnet på store deler av norsk ungdom i senere år. At klikkevesen ikke fantes. Han måtte kunnet se gleden i øinene når sykkeltoget snodde sig opover bakkene om morgenen, mens Gausdalsbygden bredte sig videre og videre for synet. Og var han blitt med på veien til en ny gård for å tilby arbeidshjelp, eller når en værslitt rolig Gausdalsbonde kom bort til mig på tomten hvor jeg arbeidet og spurte om vi kunde sende ham et par lugomme karer, måtte jeg kanskje bedt om tilgivelse for at jeg kunde bli så besettende glad midt oppe i ruinene og verdens ulykker.

For det er godt å oppleve at brente gårder er noe et land fort kommer over, så sant dets krefter brukes og trekker sammen som de skal. Det er bedre enda å se mennesker bære sine ulykker slik at de vokser på dem. Det beste er allikevel å ane at det ikke finnes den jordiske ulykke som ikke kan vendes til vinning.

Gunnar Høst.

GRØNDAHL-TRYKK